

לד לד ג

לדעת ר' יוחנן נלמד מהכתובי, "ביום השמיני ימול" – "ביום" אפילו בשבת¹.

ובמכילתא עה"פ², "ושמרו בני ישראל אל את השבת לעשות את השבת" איתא: "רבי אליעזר אומר דבר שהברית כרותה לו ואיזו זו זו מילה", וכתבו במפרשים³ דכוונת המכילתא להמשך הכתוב, "לדור רותם ברית עולם"⁴, "זו מילה שמותר לעשותה בשבת".

והנה לפום ריהטא החילוק בין ג' לימודים אלה הוא: לדעת ר"א במכילתא הלימוד דמילה מותרת בשבת הוא מכתוב שנאמר בפרשת שבת: לדעת ר"י בגמ' הלימוד הוא מפרשת מילה (כפ' תזריע): ואילו לדעת רנב"י נלמד הדין מכתוב בפרשתנו (בגז"ש)⁵, בפרשת מילת אברהם אבינו.

א. במקור הדין שמילה דוחה את השבת, מצינו (בכללות) ג' לימודים, שנים בש"ס וא' במכילתא:

לדעת ר' נחמן בר יצחק: נלמד הדבר מגז"ש: דנין אות ברית ודורות מאות ברית ודורות (בשבת כתיב, "כי אות היא"⁶, "לדורותם ברית עולם", ובמילה כתיב בפרשתנו, "והי' לאות ברית גו"⁷, "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם"⁸).

(1) שבת קלב, א.

בגמ' שם יש עוד דיעות – (א) הוא הלכה למשה מסיני, (ב) דעת ר"א בר יעקב, "אמר קרא שמיני שמיני אפילו בשבת" (שנכלל בלימוד ה' שבפנים שלמדים מהכתוב דפ' תזריע).

(2) וראה יפותא דר"י בתוספתא שהובאה לקמן הערה 18.

(3) בנוסחת הכ"י בדיק"ס הוא הכל מדברי הגמ', דשקוט' בביאור דעת רבי אליעזר אתיא אות איתא, וליאש שם בעל המאמר רנב"י. אבל הובא בבה"ג הל' מילה בתחילתו. ר"ח שבת שם ושם, ונדחו דבריו (דרא"י) ובא ר"ב בר יצחק ולמדו כו"י. וכן מוכח בתורה תניא וברמב"ן וריטב"א שם. ועוד.

(4) תשא לא, ג.

(5) כן הובא בפרש"י שם ד"ה אתיא אות איתא. ובר"ח שם הובא בלימוד דר"ג הכתוב שלאח"ז (פסוק יז), ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם. ואולי נקט רש"י המוקדם בקרא.

(6) תשא שם, טז. הובא בפרש"י שבת שם ד"ה אלא אתיא וד"ה דורות.

(7) יו, יא (פרש"י שם ד"ה אתיא).

(8) יו, יב – כ"ה בפרש"י שם ד"ה דורות. ובר"ח שם בלימוד דר"ג הובא הכתוב שלפנ"ז (שם, ט) "ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחר"ך לדורותם". וראה מהרש"ל בפרש"י שם.

(9) תזריע יב, ג. והברייתא שבגמ' שם, "תניא כוותי' דר"י... שמיני ימול אפי' בשבת" היא בתו"כ תזריע שם.

(10) וכן הובא בשאלות אחרי (שאלתא צג בתחלתה). בה"ג הל' מילה (אלא דבה"ג' הלימוד מ"אביום" – בוא"ו. וראה גם חידושי הרמב"ן שבת שם). וכ"ה בשו"ע אדה"א או"ח ר"ס שלא.

(11) תשא שם, טז. וכ"ה ביל"ש עה"פ (רמז שצא).

(12) ראה זית רענן (לבעל מג"א) ליל"ש שם. וכ"ה בכמה מפרשי המכילתא.

(13) וראה מכילתא מהדורת הארואוין ועוד – גירסא כוז במכילתא (ויל"ש).

(14) כ"ה לפי פשוטות הגמ', דמהלימוד "דנין אות ברית ודורות כו"י למדין דמילה גופא... דוחה שבת". וכן מפורש בבה"ג שם. ולהעיר מתודה תניא כוותי' דיש לפרש דדרשת רנב"י, "אות ברית דורות אתיא למכשירין", לר"א דמכשירין דוחין שבת. וראה חידושי הרמב"ן והריטב"א שם. ואכ"מ.

להדיעה שנלמד מהכתוב דפ' תזריע
 ("ביום השמיני ימול"), נמצא, דהא דמלין
 גם בשבת הוא מדיני מילה (ולא מדיני
 שבת), דאף שכבר נאמרו (וישנם) איסורי
 שבת, יש דין מיוחד במילה שהיא דוחה
 שבת. ולפי אופן זה משמע דהא דמילה
 דוחה שבת הוא בגדר דחוי¹⁷, או גם
 הותרה¹⁸, דביחס לקיום מצות מילה
 בשמונה הותר איסור שבת¹⁹;

לדעת המכילתא שנלמד מהכתוב ב-
 פרשת שבת משמע שהוא מדיני שבת²⁰,

שרי למימהלי בשבתא²¹, והיינו לפי שיטתו דלמדין
 מ"רבין" הנאמר בפ' תזריע.

(17) וכידוע הפלוגתא (והשקוט) בזה ברא-
 שונים ובפוסקים, ואם צריך למעט בחילול אם
 אפשר, וכיו"ב. ואכ"מ.

(18) להעיר גם מדעת רבי יוסי בתוספתא שבת
 (פס"ז, יג): מנין לפקוח נפש שדוחה (את השבת)
 שנאמר את שבתותי תשמרו יכול במילה ועבודה
 ופקוח נפש ת"ל אך חלק (ובמכילתא תשא לא, יג
 (וכן ביומא פה, ב) ליתא בדבריו ר"י מילה ועבודה).
 ולכאורה יש לפרש שבא ללמד שכולם דוחים שבת.
 ומזה שנאמר בפרשת שבת ובמיעוט "אך", משמע
 שהוא בגדר הותרה או שהלאו לא נאמר בהם –
 ראה בהנסמן בהערה 20. אבל בחסדי דוד השלם
 לתוספתא שם, וכן במנחת כבורים שם, מפרשים גם
 לגירסא שלנו שלימוד ר"י הוא רק לענין פקו"נ
 שדוחה שבת.

(19) ויש לומר, דנפק"מ גם להלכה, לפי מה
 שחקר בצפצ"נ (שו"ת צפצ"נ דווינסק ח"ב סכ"ג.
 צפצ"נ מהד"ט כו, ב), א"מ מילה דוחה שבת המילה
 בזמנה או החיוב שצריך למול בזמנה זה דוחה שבת
 ונ"מ כגון אשה לפני פסק הרמב"ם (רפ"ב דהל'

ויש לומר, שמהחילוק במקור הדב-
 רים נובע גם חילוק בגדר הדין דמילה²²
 דוחה את השבת²³:

(15) לכא"י יש לומר, דנפק"מ למעשה בין לימוד
 הא' (מהג"ש ממילת אברהם) ולימוד הב' והג' –
 לענין פריעה, כיון שלא ניתנה פריעת מילה ל-
 אברהם (יבמות ע"א, ב), ולכן, לפי לימוד הא' הנ"ל
 אין פריעה דוחה שבת.

אבל דוחה הוא, כי עכשיו מל ולא פרע כאילו
 לא מל (משנה שבת קלו, ריש ע"ב) והרי "היא מכלל
 המילה" (שו"ע אדה"ז שם) – ראה בה"ג הל' מילה
 שם (ולהעיר מפיה"מ להרמב"ם שבת שם). שו"ת
 הרמ"א סע"ו ("דפריעה ג"כ בכלל ימול בשר ערלתו
 הוא, דמל ולא פרע כאילו לא מל, וא"כ הכל שרי
 רחמנא"). שו"ת חת"ס יו"ד סי' רמט' ולהעיר דאב-
 רהם עצמו, "פרע מילתו" כמ"ש התוס' יבמות שם
 ד"ה לא (ובאשכול הל' מילה (סל"ז) דלג' אחת בגמ'
 וכן לדעת הירושלמי (שבת פ"ט ה"ב. יבמות פ"ח
 ה"א) ומדרשים, "נתנה לא"א פריעה". וראה מאירי
 שם, דהא שלא ניתנה פריעה לאברהם פירושו מפני
 שהוא לא הוצרך בה כו', אבל קיימה כישמעאל.
 ועד"ז בפרש"י פרשתנו יו, כה. וראה שו"ת צ"צ יו"ד
 סר"ב אות ט). וראה ע"ד החסידות סידור שער
 המילה ד"ה בעת ההיא (קמ"ד, א ואילך). סהמ"צ
 להצ"צ מצות מילה (י, ב). אוה"ת פרשתנו (כרך ד'
 תשכט, א). יתרו (ע' תתי ואילך). ואכ"מ.

(16) עפ"י יש לבאר הא דבבה"ג שם כתב
 "והלכה כר' יוחנן, לכאורה למאי נפק"מ ונהרי
 כתב שם לפנ"ז (משבת קלג, א), אמר רבי יהודה
 א"ר הלכה כר"ע (וממשיך) ומנין למילה עצמה
 שדוחה כו' – הרי דלכו"ע מילה דוחה שבת, ולא
 מכשיריו, ופלוגתא ר"י ושאר אמוראי היא רק בטעם
 הלימודי – אלא שמקור הלימוד הוא נפק"מ
 להלכה, ככפנים.
 וכן משמע בשאלות שם, ואי מתיליד בשבתא

לא הובאה בכלל דעת רב אחא בר יעקב, אלא מביא
 (תחלה) דרשת ר' יוחנן, ונאח"כ הדרשות דלמדין
 אות ברית ודורות כו', וע"ז ממשיך, תניא כוותי'
 דר"י, כאילו שמהכרייתא בא להוכיח כר"י ולא
 כר"ב כו' יצחק, וע"ז מסיים, והלכה כר' יוחנן. וראה
 ח' הרמב"ן, רשב"א, ריטב"א וחי' הר"ן שם.

(*) וראה נמוקי בי"מ ל, א (טז, טע"א בדפי
 הרי"ף). צפצ"נ על הרמב"ם הל' מילה פ"א ה"א.
 (*) ובפרט שהגירסא בבה"ג שונה מהגירסא
 בגמ' לפניה: בגמ' תניא כוותי' דרבי יוחנן ודלא
 כר"א בר יעקב (שכ"ב לימודים אלה שקוט' בגמ',
 ומסיים, אלא מחזורתא כדרי' יוחנן), ואילו בבה"ג

אֵת (קדושת) השבת²³. וכמובן בפשטות, כי שבת הרי (כהמשך הכתוב) „ביני וביני בני ישראל אֵת היא לעולם“²⁴, וקיום ושלמות האות והברית דשבת היא ב־ קיום האות והברית דמילה, שהיא ברית ואות בבשר, כמ־²⁵ בריתי בבשרכם לברית עולם²⁶.

אמנם לפי דרשת ר"נ בר יצחק ש־ מקור דין זה הוא מפרשת מילה שנאמרה לאברהם, הרי נמצא, דהא דמלין בשבת הוא מזמן אברהם אבינו²⁷, לפני שניתנה תורה ולפני שנאמרה כל פרשת שבת. ויש לומר שלפי זה, הוא לא רק דין מ־ דיני מילה או דיני שבת, אלא שהוא למעלה ממדידת התורה, ולמעלה מכל גדר השבת²⁸ [ועד' לשון רז"ל²⁹ „גדולה מילה שנכרתו עלי' שלש עשרה בריתות

ויש לומר, דהיינו לא רק שהוא תנאי באיסורי שבת³⁰, שמלכתחילה לא נאמרו במקום מילה בזמנה, אלא זהו קיום מצות שבת, „ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם“, שמהדרכים „לעשות את השבת“³¹ הוא למול בשבת³², כי עי' „שומרים ועושים“

מילה) והר"ף . . דאשה כשרה למול אם היא מותרת למול בשבת כיון דעלי' ליכא חיוב למול³³:

ללימוד דר"י מפסוק „וביום השמיני ימול“ הא דמילה דוחה שבת (או הותרה) הוא מצד חיוב המצוה (הנאמר בכתוב). ולדרשת ר"א במכילתא הוא מצד עצם החפצא דמילה (והרי לא נאמר כאן חיוב מצוה דמילה אלא הא דהיא ברית לדורותיכם), ולפי' להלימוד דהמכילתא אשה יכולה למול בשבת. ולהעיר דאשה כמאן דמהילא דמאי (ע"ז כו, א), ובפרט לפי המבואר לקמן בפנים שנוגע לקדושת שבת, דאשה ישנה לא רק בחיובי ואיסורי שבת אלא גם במצות וקידוש שבת מהי' (ברכות כ, ב. רמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ג. טוש"ע (וואדאה"ז) א"ח ס' רעא ס"ב (ס"ה)).

(20) ראה באמונות ודיעות להר"ג מאמר ג ס"ט „והרביעית . . כי הקרבן היתה קודם מצות השבת ולא יתכן שתמנענה מצות השבת ויהי' זה בטול ואסרה שאר המעשים חוץ מן הקרבן והמילה הקודמים לה“. וראה הלשון בדברי הגאונים (לענין עשה דוחה לית ודברים ש„בדבור אחד נאמרו“) – ר"נ גאון לשבת שם קלג, א. תשובות מהר"ם אלשקר ס' קב מר"ש ורב האי גאון. הליכות עולם שער ד' קרוב לסופו. וראה תורת האדם להרמב"ן ענין הכהנים ד"ה „תורת כהנים“ בסופו (בהוצאת שעוועל – ס"ע קלז ואילך).

(21) ראה פי' מרכבת המשנה ומלבי"ם ל־ מכילתא שם.

(22) להעיר מהגירסא במכילתא הנ"ל הערה 13 „לעשות בשבת“. וראה חז"ב צב, א. ובצינוי פרשתנו (ז, ב) כי סוד השבת בסוד המילה ומצות מילה בזמנה הוא קיום השבת ובשניהם נאמר או"ת וברית אם כן המילה היא עצמה שבת. ובמגיד מישרים להב"י פ' תוריע ד"ה והלא: וביום השמיני ימול וכו' כלומר כד תסתלק בבינה דאיהי תמינאה מיבעי' לי

למיגור ערלה כו' ומשום הכי דחי' שבת דתמן איהו שבת הגדול.

(23) ועפ"ז יומתק הקשר וההמשך דדרשה זו להדרשות הסמוכות לה במכילתא: דרשה שלפנ"ז „ר"נ אמר חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה“, ובדרשה שלאח"ז „כל המשמר את השבת כאילו עשה השבת“. וראה במפרשי המכילתא.

(24) תשא לא, יו.

(25) פרשתנו יו, יג.

(26) להעיר מרמב"ן (פרשתנו יו, ט) בטעם דמילה דוחה שבת. ובספר האמונה והבטחון (ב) הוצאת שעוועל – פכ"א, ע' תכה) כתב הרמב"ן „מילה דוחה את השבת מפני שהיא קבועה בגופו של אדם ואין הפסק לקיומה והשבת יש לה הפסק ב־ מוצאי שבת“.

(27) ראה מרכבת המשנה שבהערה 21.

(28) ראה באורכה ע"ד החסידות בלק"ת תזריע ד"ה למנצח על השמינית על מילה שניתנה בשמיני (כ, סע"ג ואילך). סידור שער המילה בתחלתו (קלט, א). אוה"ת ויקרא (כרך ב') ע' תקב ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות מילה (ט, ב ואילך). ובכ"מ.

(29) משנה נדרים כ, א (וראה רמב"ם סוף הל' מילה).

ובפרט מאברהם אבינו, כידוע³³ שאב-
רהם „פתח את הצינור“ למסירת נפש.

ולכאורה צריך ביאור בזה, הרי ענין
המסירת נפש שישנו בישראל הוא מה
שמוסרים נפשם עבור יחוד וקדושת שמו
יתברך, לקיים התורה והמצוות, שניתנה
לכאורא מישראל במתן תורה, ואיך זה
בא בירושה מאברהם שה' לפני מתן
תורה ולפני כללות ענין התורה והמצוות
[וכמו שהוא במצות מילה כפשוטה, ש-
„אין³⁴ אנו מלין מפני שאברהם אבינו
ע"ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני
שהקב"ה צוה אותנו על ידי משה רבינו
שנמול"].

וי"ל הביאור בזה:

החידוש שבמ"ת מבואר במדרש³⁵, ש-
לפני מ"ת היתה גזירה שעליונים לא
ירדו לתחתונים ותחתונים לא יעלו ל-
עליונים, ובמ"ת נתבטלה הגזירה, ואני
המתחיל, ש„וריד³⁶ ה' על הר סיני“,
ואח"כ „ואל³⁷ משה אמר עלה אל ה'",
ולכן קדושת ישראל ותוקפה שנעשה על
ידי התורה ומצוות לאחר מ"ת, ה"ז
למעלה לגמרי מכפי שהיתה לפני מ"ת,
לפני ביטול הגזירה.

אמנם כל הגדרים דעליונים ותחתונים
ה"ה גדרים השייכים לגדרי העולם, אבל
בבחי' זו שלמעלה לגמרי מגדר עליון

(משא"כ על „כל³⁸ מצות התורה נכרתו
עליהן שלש בריתות“)³⁹ . . . שדווח את
השבת⁴⁰.

ב. ויש לבאר זה בהקדם הידוע, ד-
תוכן מצות מילה מדגיש ענין מסירת
נפש, וכמו שאמרו רז"ל עה"פ⁴¹ כי עליך
הרגנו כל היום „וכי אפשר לו לאדם
ליהרג בכל יום אלא זו מילה“⁴², וכ-
מבואר בארוכה במדרשים דמצות מילה
היא כענין הקרבן, וגדול⁴³ כחה יותר
מן הקרבן, שהקרבן בממונו והמילה ב-
גופו . . . ועל כן נחשב לו לעקידה וזבח
כאילו עקד את עצמו וכתב⁴⁴ כורתי
בריתי עלי זבח, וכן מבואר בכ"מ
בזהר⁴⁵ דכאשר אדם מישראל מל את
בנו ה"ז כאילו הקריבו.

והנה ענין וכח המסירת נפש שישנו
בכל ישראל הוא ירושה לנו מאבותינו,
כמו שמבאר אדמו"ר הזקן בספר התניא⁴⁶,

(30) רמב"ם שם.

(31) ראה תרי"א סוף פרשתנו (אוה"ת פרשתנו
כרך ד' תשכ"ה, א ואל"ך. ובכ"מ) בפ"י מרז"ל ש-
פנים, גדולה מילה, שהוא בחי' מילה הגדולה
שלמעלה למטה שלמע' מהתורה, דעל התורה
נאמר (נצבים ל, יב) לא בשמים היא שנשפלה למטה
מבחי' שמים ור"ת „מי יעלה לנו השמימה“ (נצבים
שם) הוא מילה וס"ת הוי', שמילה היא למעלה
מהתורה ולמעלה מהוי'. ע"ש.

(32) תהלים מד, כג. יל"ש ואתחנן רמז תתלו.

(33) וראה גיטין נו, סע"ב ובפרש"י שם „זימנין
דמיית“. וראה שבת (קל, א) כל מצוה שמסרו ישראל
עצמן למיתה עליהן בשעת גזירת המלכות כגון
עכורים ומילה עדיין היא מוחזקת בידם.

(34) לשון רבינו בחיי פרשתנו יז, ג.

(35) תהלים ג, ה.

(36) זח"א צג, א. צד, ב ואל"ך. ח"ב סו, ריש
ע"ב. ח"ג מד, א. ועוד. וראה פרקי דר"א פכ"ט
וברד"ל שם אות מא.

(37) פ"ח. ושם הוא בביאור זה שהאהבה המסו-
תרת שבלב כל ישראל היא ירושה לנו מאבותינו,

וע"ש השייכות לענין האמונה ומסירת נפש. וראה
מאמרי אדמו"ר האמצעי שמות (ח"ב ע' שמש). „היום
יום“ כא אלול. ג' מרחשון. וראה בהנסמן בהערה
הבאה.

(38) ראה תניא אגה"ק סכ"א. מאמרי אדה"ע על
פרשיות התורה ח"א ע' קל. סה"מ תרע"ח ע' רפג.
תפ"ח ע' כב.

(39) ל' הרמב"ם בפי"ה ספ"ז דחולין.

(40) שמ"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו.

(41) יתרו יט, כ.

(42) משפטים כד, א.

ויש לומר, שהם שני הגדרים בענין המסירת נפש:

(א) מסירת נפש כמו שהיא ע"פ גדר התורה שהיא בג' ⁴⁵ העבירות שבהן נצ' טוינו „יהרג ואל יעבור“:

(ב) מסירת נפש בכלל ובכל עניניו שתמיד עומד מוכן למסור נפשו להקב"ה גם כשאינו מחוייב בזה ע"פ דין ה' תורה⁴⁶, ויתירה מזה, גם כשע"פ תורה יש בזה שאלות וספיקות האם מותר למסור נפשו⁴⁷ — שמש"נ זו היא מצד דרגת ישראל שלמעלה מהתורה⁴⁸, וכמ' רז"ל⁴⁹ מחשבתו של ישראל קדמה לכל דבר, גם למחשבת התורה.

וזהו שלדעת ר"נ בר יצחק למדים מילה בשבת מהכתובים בפ' מילה ד' אברהם, כי מדובר בגדר זה שבמילה⁵⁰

ותחתון, לא שייך לומר שלגבי קיימת גזירה בין עליונים ותחתונים.

ובסגנון תורת החסידות, הרי עצמותו ית' נמצא בעליונים ותחתונים בלי שום חילוק כלל, וכשם שלא שייך לומר בזה חילוק במקום, כך לא שייך חילוק בזמן דקודם מ"ת ולאחרי מ"ת. וזה שמבואר במדרש דהחידוש דמ"ת הוא ביטול ה' גזירה בין עליונים ותחתונים, הוא ביחס ומצד הגדרים ד"עליונים" ו"תחתונים", שבעליונים ותחתונים גופא ניתן הכח לחברם במ"ת, על ידי התורה ומצות דבני ישראל.

ועפ"ז מובן בנוגע לבנ"י, דזה שבמ"ת חלה עליהם קדושה מיוחדת, הוא מצד דרגת ה"גילוי" של נשמות ישראל, כי מצד עצם הנשמה, זה שעצם הנשמה מיוחדת בו יתברך באופן שהם דבר א' כביכול, לא שייך לחלק בין לפני מ"ת ולאחר מ"ת, דכשם שלגבי עצמותו ית' אינו שייך כל גדר הגזירה, כן הוא לגבי העצמות דבנ"י.

והחידוש דמ"ת הוא בדרגת הגילוי, שענין זה, כמו שהוא לאמיתו מצד העצם של בנ"י, יורגש בכחות האדם כפי שהם מלוכשים בגוף בעולם הזה.

ג. ועפ"ז מובן הא דענין המס"נ של בנ"י לאחר מ"ת היא ירושה לנו מאביו-תינו, כי אברהם אבינו (והאבות בכלל) מורה על בחי' העצם דבנ"י⁵¹, שמצד זה ליתא לכל הגדרים דעליון ותחתון, ומ' בחי' זו בא כח המסירת נפשו⁵².

אמנם במ"ת נתחדש, שבחי' זו דמס"נ נמשכת גם בגדר הגילויים, דעליונים ותחתונים.

(45) או גם בשאר מצוות כשהוא בפרהסיא או בשעת הגזירה — ראה בכ"ז רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ה. טו"ש"ע י"ד סי' קנז.

(46) ראה כס"מ הל' יסוה"ת שם ה"ד. טו"ד שם בריש הסימן ובנ"כ. שו"ע ורמ"א שם ס"א. ש"ך שם סק"א. ונ"כ השו"ע שם.

(47) להעיר ממעשה פינחס דארו"ל (ירושלמי סנהדרין פ"ט ה"ז) שהי' „שלא ברצון חכמים“. וראה לקו"ש ח"ח ע' 319 ואילך. ו"ש"נ.

(48) ראה סה"מ תרנ"ט ע' יג. סה"מ תש"ט ע' 121. וראה הערה שם.

(49) ראה ב"ר פ"א, ד. תדבאר פ"ד.
(50) ראה בארוכה בהנסמן לעיל הערה 28, ש' בחי' מילה היא מבחי' א"ק שאין אתעדל"ת מגעת שם כלל, והארתו מאירה בכל מקום, שלגבי אצילות ועש' שווי, ועי' העברת המונע והמנגד שהיא הערלה ממלא ומעצמו יאיר. ועי' שזהו הטעם למילה בשמיני דוקא, בחי' שמיני שלמעלה מכל ס' השתלשלות.

ועפ"ז מובן הטעם שרק מילה בזמנה דוחה שבת (ולא מילה שלא בזמנה), כי גילוי גדר זה שבמילה (שלמעלה מציווי התורה) הוא בעיקר במילה בזמנה,

(43) ראה לקו"ש ח"ל ע' 58 ואילך.

(44) ראה סה"מ תרע"ח ותפר"ח שם.

זאת ועוד, דגם כשכל כדבעי, למה צריך הוא להכניס את עצמו בזה ולעשות פעולה דחילו שבת⁵⁴. בשלמא האב ה"ז מצוה דיד' למול את בנו⁵⁵ ביום השמיני, אבל אחר שאי"ז מצותי⁵⁶, ומל במקום האב⁵⁷, למה לו לעשות פעולה היפך משמירה שלו דשבת⁵⁸?

אלא, לפי שגדר ענין המילה בשבת ענינה גילוי העצם דישראל שלמעלה מהתורה, ולכן ה"ז מודגש גם בפעולת המילה, שהמוהל מוכן למסור נפשו ברוחניות, לעשות מעשה דחילו שבת למול את התינוק.

ומוהל שאינו מוכן למסור נפשו ו- למול בשבת, אינו יכול למול גם בחול, כי הרי ע"י המילה נעשית תחילת כניסת נפש זו הקדושה⁵⁹, והיינו התקשרות עצמית זו דישראל בקוב"ה שלמעלה מהתורה, ודבר זה אפשרי אם תכונה זו נראית במוהל הבא למול את התינוק להכניסו בכריתו של אברהם אבינו ע"ה.

שלמעלה מציווי התורה, שמצד זה ישנו בכל יהודי הטבע למסור נפשו על יחוד שמו ית', גם כשאינו מחוייב בזה ע"פ תורה [וזה שייך גם לענין המילה כ- פשוטה, כדאיתא בספרים⁶⁰ דענין המילה הוא „לצרף . . את ישראל . . וצירוף זה היינו בחינה ונסיון אם ימסור נפשו על קדושת שמו ית' וכשירגיל עצמו מנעוריו באחד מאבריו יהי' נקל בעיניו גם כי יזקין למסור כל נפשו לשמים"]⁶¹.

ד. והנה מכיון שגדר זה שבמילה, גדר המס' שלמעלה מהתורה, נלמד מזה שמילה דוחה שבת, צריך לומר, שיש לזה ביטוי גם בגוף מעשה מצות המילה ביום השבת.

ויש לומר, שדבר זה נראה בזה גופא שאיש ישראל מל קטן מישראל ביום השבת:

אף שמדובר במוהל אומן וה"ז חשש רחוק שיקלקל במילה, הרי אפשר שלא יגמור המילה כדבעי, ונמצא מחלל שבת, כדמשמע בגמ'⁶² שזה יתכן גם באומן⁶³.

(55) ראה לשון אדה"ז בשו"ע אורח ששל"א סי"ג.

(56) ראה רש"י יבמות ע"א, ב ד"ה תבשין. ו-

להעיר משו"ע אדה"ז אורח סתל"ב ק"א סק"ב.

(57) להעיר משו"ע חו"מ ס"י שפ"ב סק"ד דלדעת הראש"י (חולין פ' כסיו הדם ס"ח) לא מהני שליחות במילה - ראה קצוה"ח חו"מ שם סק"ב.

(58) בטור יו"ד סרס"ו מביא מר"א הלוי, דאם האב יודע למול אין לו למול בשבת אם יש אחר שידוע למול דהא מילה הוא פסיק רישא גבי ידיד' דהוא מכיון לתקן את בנו אבל לגבי אחר לא מקרי חיקון ושרי'. אבל ראה תרומת הדשן סרס"ה (הובא בב"י ובב"ח שם) דאין חילוק בזה. וראה שאגת ארי' סניט, ושם דגם לר"א הלוי גם ע"י אחר איכא חילול.

(59) שו"ע אדה"ז אורח מהד"ת סוס"ד.

שהיא ביום השמיני, ולא במילה שלא בזמנה. וכפרט במילה שלא בזמנה אצל גדולי, שהיא קשורה עם „הסכמתו" למול א"ע, היינו לא ענין של מס'ג של מעלה מטו"ד לגמרי, אלא התערבות של מציאותו, טו"ד ורגש כו' - ראה בארוכה לקו"ש ח"א ס"ע 19 ואילך. חכ"ה ע' 88 ואילך.

(51) עוללות אפרים ח"ג ע' יט מאמר חסד.

(52) ראה אורה"ת שבועות (ע' קיח ואילך) ב' כריתות ברית דאברהם. וראה שם ע' קיט: „וזהו ענין גילוי העטרה שהוא בחי' יו"ד דחכמה עילאה כו' ובכל נפש מישראל מתגלה בפנימי' חכמה שבנפשו גילוי אא"ט שבפנימי' חכמה עילאה ממש, ועי"ז יכול למסור נפשו על קדושת השם כידוע".

(53) שבת קלג, ב: ואם לא הילקט ענוש כרת. מני א"ר כהנא אומן כו'.

(54) ראה שו"ע יו"ד סו"ס רסו ובנ"כ שם ה' שקו"ט כאשר לא גמר המילה ולענין ב' מוהלין.

(*) ולכאורה כ"ה לפי פסק השו"ע (וראה רמ"א) שם ס"ז. שו"ע אדה"ז שבהערה 55.

ה. ויש לומר, דענין זה, שממילת אברהם בא ונמשך לישראל ענין זה שבמילה שהיא למעלה מגדרי התורה, נראה גם בעצם מילת אברהם:

איתא בפרקי דר"א⁶⁰ דמילת אברהם היתה ביום הכפורים⁶¹. ולכאורה צ"ב, דכיון שקיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה⁶² איך מל א"ע ביוהכ"פ, והרי מילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת ולא את היר"ט⁶³?

והנה ע"פ פשט לא קשה, דכיון שאז נצטווה על המילה, ד"בו ביום שצוהו מל⁶⁴, ה"ז מילה בזמנה שדוחה שבת ויר"ט. אבל ע"פ פנימיות הענינים יש לומר, דלהיות שמילת אברהם היתה בבחינה זו שלמעלה מגדרי התורה, לכן גם מילתו בפועל היתה באופן שקיום המצוה דחה שבת וגם שבת שבתון דיום הכפורים.

וע"פ הנ"ל — דהא דלמדים מפרשת מילה דאברהם דמילה דוחה שבת, שייך להתקשרות עצמית דישאל בקוב"ה ו- ענין המסירת נפש שלמעלה מהתורה — יומתק ביותר הא דמילת אברהם היתה ביום הכפורים דוקא⁶⁵, כי זה שייך לה- כפרה דיוהכ"פ, וכדאיתא בפרקי דר"א שם (בהמשך להלימוד דביום הכפורים נמול אברהם, „אתיא עצם עצם מיום

הכפורים“) „וכל שנה ושנה הקב"ה רואה דם הברית של מילה של אברהם אבינו ומכפר על כל עונותינו שנאמר“ כי ב- יום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם וגו'“, כי אמיתית כפרת יום הכפורים היא מה שעיצומו של יום מכפר⁶⁶, וענינה הוא גילוי ההתקשרות העצמית של ישראל בקוב"ה שלמעלה מכל גדר פגם (ול- מעלה מהתורה), ובבחינה זו לא מגיע מעיקרא כל ענין החטאים ועוונות, ולכן כאשר מתגלית בחינה זו בישראל מתכפרים ממילא כל הפגמים, כמבואר במ"א בארוכה⁶⁷.

ו. וזהו שהג' לימודים הנ"ל מבטאים ג' ענינים שישנם במילה:

(א) מה שהיא א' מתרי"ג מצות התורה, אלא שבזה גופא ה"ה גדולה⁶⁸ מהם ולכן היא דוחה את המצות דשבת.

(ב) מה שהיא מצוה כללית, שהיא שקולה כנגד כל המצוות⁶⁹, ולכן קיומה הוא גם בשבת, כי זה פועל שלימות בהאות של הקב"ה בישראל, ביני ובין

66 אחרי טז, ל.

67 ראה שבעות יג, א ואילך — דעת רבי. וראה רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג (דאף שפסק כרבנן דיוהכ"פ מכפר רק על השבים, כ' הלשון) „ועצמו של יוהכ"פ מכפר לשבים (שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם)“. וראה בהנסמן בהערה הבאה, שלכו"ע עיקר הכפרה דיוהכ"פ הוא מה שעיצומו של יום מכפר, אלא שלדעת רבנו, בכדי להגיע לכפרה זו צריך לתשובה. ואכ"מ.

68 ראה לקו"ש ח"ד ע' 1150 ואילך. ועוד.

69 כבמשנה נדרים לא, ב: גדולה מילה ש- דוחה את השבת החמורה.

70 גי' העי' בש"ס בסיום המשנה נדרים שם. וכ"ה גי' הר"ן והתוס' (והובא ע"ג בש"ס שם). ובשלי"ה חלק תושב"כ פרשתנו (רעט, ב) בהגהה: מילה שקולה נגד כל התורה וכן ברית מילה עולה תרי"ג כי ברית תרי"ב ובתוספת מצות מילה תרי"ג.

60 פכ"ט, הובא בתוד"ה אלא (ר"ה יא, א).

61 ובתוס' שם עוד דיעה, שהי' בט"ז ניסן יר"ט דפסח.

62 ראה יומא כח, ב. משנה סוף קידושין. פרש"י תולדות כו, ה (מב"ר פס"ד, ד. ושי"ג).

63 שבת קלב, ב. קלג, א. רמב"ם הל' מילה פ"א הי"ט. וטו"ע יו"ד ר"ס רסו.

64 ל' התוס' ר"ה שם בסופו. פרש"י פרשתנו יו, כג.

65 ראה אוה"ת פרשתנו (כרך ד) תשל, ב.

קשרות עצמית דבנ"י בקוב"ה, וקשר זה מתבטא במילת אברהם עצמו, "בעצם היום הזה נימול אברהם"⁷¹, שנמול ביום הכפורים, שבת שבתון.

(משיחות ליל שמח"ת תיש"א; ש"פ נשא תשמ"א)

בני ישראל אות היא לעולם, בריתי בבשרכם לברית עולם⁷².

(ג) זה שהיא למעלה מהמדידה והגבלה דתורה ומצות, השייכת לברית והת-

(71) בסגנון אחר – שהוא שייך לקדושת ישראל

שהם העושים את השבת, "לעשות את השבת" (ראה ד"ה את שבתותי תשמרו היש"ת).

(72) פרשתנו יז, כו. וראה תו"א סוף פרשתנו.

וירא

התורה חיוב של חינוך בתור הכנה לקיום המצות בגדלות, ואדרבה, זהו יסוד ה- מצוה הכללית דת' לבנים, כנ"ל.

אלא שמן התורה המצוה היא „שידעו בנינו המצות“, ואתו רבנו ותיקנו שגם מצוה לחנך את הבן בקיום המצות, וכמ"ש ראשונים, שהוא כדי „להרגיל את הקטן למצוה . . כדי שיהא מחונך ורגיל ל- מצוות“, „להנהיגו שיהא סרוך אחר מנהגו לכשיגדיל“, כענין שנאמר¹, „חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה“.

אבל לכאורה אין זה מספיק: כיון

א. בחיוב דחינוך הקטנים, איתא בכ"מ ד„חינוך מדרבנן“, אבל מן התורה ליכא חיוב חינוך – ודרוש ביאור:

כיון שמן התורה ברגע שהקטן נעשה גדול חייב מיד בקיום כל מצוות התורה, אי"כ באם אין חיוב מן התורה להכינו לזמן גדלות, יעבור על מצות התורה מחמת חסרון ידיעה וחוסר הכנה?

בפשטות יש לומר, שזה נכלל במצוה הכללית דתלמוד תורה, „מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה . . שנאמר² ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם“, וכמו שפי' הרמב"ן בפסוק³, „ושננתם לבניך“, „מאחר שצויה במצות חוקת עולם לדורותיכם“ . . הנה אנחנו מצווים שידעו בנינו המצוות, ואיך ידעו אותם אם לא נלמדם⁴. ולפי' ישנו מן

(1) נזיר כט, א. חגיגה ד, א. וש"נ. ובכ"מ. וראה ברמב"ם בכ"מ לענין מצות פרטיות: הל' ציצית פ"ג ה"ט. הל' ברכות פ"ה ה"א. הל' שביתת עשור פ"ב ה"י. הל' סוכה פ"ו ה"א. ועוד. וראה אנציקלופדי תלמודית ערך חנוך בתחלתו. וש"נ.

(2) עקב יא, יט.
(3) הל' ת"ת (הרמב"ם ו) לאדה"ז בתחלתו.
(4) ואתחנן ו, ז.

(5) ויקרא ג, יז. וראה גם תשא (לא, יז), לך (יז, י) – הובא ברמב"ן שם.

(6) וראה בה"ג בהקדמתו – מנין המצוות (קום עשה עא) „למד בנך תורה ומצוות“, וכ"ה בסמ"ג (מ"ע יב וברמזי המצות בראש הספר) וביראים (הש' לם ס"י רכה).

(7) ובפי' רבינו מיוחס עה"ת (ירושלים תשכ"ח) עקב יא, יט: ולמדתם אותם. תרגילו את בנים להיות עסוקים תמיד בתורה . . כדי שירגיל בכך ואף בכל המצוות, וכן שלמה אומר חנוך לנער כו" (וברמב"ן

עקב שם, יח: הוסיף בכאן ולמדתם אותם כי ושנתם שיספר להם המצות וכאן עד שילמדו אותם וידעום ויבינו אותם וטעמיהם). ובמארי (קידושין ל, א), „האב חייב בלימוד תורת הבן . . עד שידע ענין המצוות ויקיים אותם כראוי“. ובבמדב"ר פ"ז, א (וראה תנחומא שלח יד ובעז יוסף שם), „שנו רבותינו ה' דברים האב חייב לעשות לבן כו' ללמדו תורה כו' ללמדו מצות כו'“ (וראה מפרשים שם).

(8) רש"י סוכה ב, סע"ב ד"ה מדרבנן.

(9) רש"י חגיגה ו, א ד"ה קטן.

(10) משלי כב, ו.

(11) וכן ברשב"א (מגילה יט, ב) ובריטב"א (סוכה שם) הזכירו הכתוב ד„חנוך לנער“ לענין חובת חינוך דרבנן. אבל בגמ' קידושין ל, רע"א מבואר דקאי בבן גדול, וכמ"ש אדמו"ר הזקן בהל' ת"ת פ"א ס"ו. ובפשטות זהו הטעם שלא הביאו אדה"ז בשו"ע הל' שבת סמ"ג לענין חובת חינוך. וצ"ע"ק בלשונו בשו"ת (ס"י מא – נדפס בסוף השו"ע, וכן בספר בפ"ע) „דהתם (בחגיגה) מיירי במ"ע המוטלת על האב לחנך בה בנו כדי שיקיים מעצמו כשיגדיל שזו היא מצות חינוך כדכתיב חנוך לנער כו"י.

(12) נוסף ע"ז שלא מצינו כן דעת רוב ה- ראשונים והפוסקים שמצות ת"ת היא כעין חינוך שידע המצות וכו', כ"א שמצות ת"ת היא א' ממצות הבן המוטלת על האב לעשות לבנו, שבנו ילמד

(*) להעיר גם מלשון אדה"ז בקו"א בהל' ת"ת (פ"א סק"א [תתכח, א]). „חינוך לתורה דאורייתא על האב“.